

# Fenomén přirozené znakovosti v Kristiánově legendě

## The Phenomenon of Natural Signs in the Legenda Christiani

Ema Jandová

### Anotace:

Tato studie si klade za cíl ukázat možnosti analýzy přirozeného znaku v historickém výzkumu na příkladu Kristiánovy legendy. Vychází z teorií Ch. S. Peirce a T. Reida, na jejichž základě vymezuje pojem přirozeného znaku a dále jej modifikuje pro potřeby historické interpretace. Komparací vybraných rukopisných verzí legendy zkoumá vývoj užívání přirozených znaků a jejich adaptaci na prostředí středověkých Čech.

### Klíčová slova / Keywords:

Kristiánova legenda – sémiotika – sémantika – přirozený znak – historická hermeneutika – biblické motivy

Legenda Christiani – Semiotics – Semantics – Natural Sign – Historical Hermeneutics – Biblical Imagery

Analýza jazyka, kterým je psán historický pramen, představuje podstatnou část pramenné kritiky – je možné pramen datovat, vysledovat původ či zázemí autora, odhalit falsum a mnohem více. V posledních letech se, jak upozorňuje například práce Josefa Macka *Historická sémantika*,<sup>1</sup> v historické práci uplatňují také postupy sémantické, zkoumající významové složky jednotlivých jazykových výrazů. Právě sémantiku uplatňuje také tato práce: historický pramen – v tomto případě Kristiánovu legendu – zkoumá prostřednictvím přirozené znakovosti a snaží se tak načrtnout možnosti analýzy středověkého textu pomocí tohoto konceptu, který v historické práci není zcela pevně zakotven.

Text legendy je v různém rozsahu a variantách dochován ve čtrnácti opisech, jejichž specifikům se budeme věnovat níže. Je to ale právě množství opisů a již středověká reflexe Kristiánovy legendy, co umožňuje sledovat kupříkladu vývoj obsahu jednotlivých rukopisů a uvažovat tak o tom, jak se v čase mění interpretace opisovaného textu.

Spory o pravost legendy (tedy příslušnost do 10. století) spojujeme již s počátkem 19. století, kdy Josef Dobrovský<sup>2</sup> na základě prvního plně dochovaného textu

---

1 Josef MACEK, *Historická sémantika*, Český časopis historický 89(1), 1991, s. 1–30.

2 Jako první proti Balbínově výkladu sice vystoupil Gelasius Dobner, jeho text ale nebyl uveřejněn.

v Dražickém rukopise rozporoval Balbínovu dataci<sup>3</sup> a zasadil text do 14. století. Jelikož příspěvek k diskusím o pravosti legendy ani identifikace autora legendy (pročež by bylo třeba shrnout celý kristiánovský diskurs) ale není cílem naší práce, odkážme alespoň na práce Jaroslava Ludvíkovského,<sup>4</sup> Dušana Třeštíka<sup>5</sup> a Davida Kalhouse,<sup>6</sup> které se, stejně jako my, přiklání k příslušnosti textu do 10. století, a práci Petra Kubína, který zastává stanovisko o příslušnosti do 12. století<sup>7</sup> (z nějž pocházejí nejstarší dochované rukopisy). Tyto práce historiografický vývoj shrnují v celé šíři a nedopouští se tak zkratkovitosti, ke které bychom byli nuceni my.

Komplexní analýzu textu provedl již Ludvíkovský<sup>8</sup> a k dílčím tématům se vyjádřila také Dana Martínková<sup>9</sup> či Bohumil Ryba.<sup>10</sup> Možnosti bádání ale ještě nebyly zcela vyčerpány.

Nejprve je třeba definovat pojmy, v nichž se v rámci naší práce budeme pohybovat, a to především termíny *znak* a *přirozený znak*.

Přirozený znak je označující – výraz, obraz, idea – které má se svým významem přímou, zkušenostně zakotvenou souvislost (např. kouř jako znak ohně). Není tedy znkem arbitrárním, není konvenční, nevzniká na základě lidské domluvy. Je člověkem chápán automaticky na základě smyslové a kulturní zkušenosti, případně na základě lidské přirozenosti (úsmev jako znak radosti).

Znak můžeme nejobecněji chápat, dle slov Umberta Eca, jako „vše, co lze považovat za náhradu něčeho jiného“.<sup>11</sup> Je prostředkem komunikace – v jazyce, vizuální kultuře, tradicích, obyčejích i společenském chování. V naší práci vycházíme z tzv. triadického modelu znaku, za jehož zakladatele je považován Charles Sanders Peirce. Proti triadickému stojí dyadický model de Saussureův. Právě tyto dva modely z přelomu 19. a 20. století načrtávají dvě hlavní linie, kterými se sémiotika později ubírá.<sup>12</sup> De Saussureův model, který se prosadil především

---

3 Balbín legendu našel v treboňském archivu a byl také prvním, kdo publikoval její text a přisuzoval jí původ v 10. století.

4 Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ (ed.), *Kristiánova legenda: Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, Praha 2012, s. 119–125.

5 Dušan TŘEŠTÍK, *Počátky Přemyslovců*, Praha 1981, kapitola 6.

6 David KALHOUS, *Kristiánova legenda a počátky českého politického myšlení*, disertační práce, Brno 2005, s. 5–26.

7 Petr KUBÍN, *Znovu o Kristiána*, in: Eva Doležalová – Robert Šimůnek (edd.), *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, s. 63–72.

8 Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ (ed.), *Kristiánova legenda: Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, Praha 2012.

9 Dana MARTÍNKOVÁ, *Sémantické poznámky ke Kristiánově legendě*, *Listy filologické*, 109(2), 1986, s. 72–75 a Dana MARTÍNKOVÁ, *Příspěvek k poznání slovní zásoby Kristiánovy legendy*, *Listy filologické*, 111(2), 1988, s. 83–87.

10 Bohumil RYBA, *Kronika Kristiánova s Hlediska Textové Kritiky*, *Listy Filologické*, 59(4/5), 1932, s. 112–121 a 237–245.

11 Umberto ECO, *A theory of semiotics*, Bloomington 1979, s. 7.

12 Obě teorie pravděpodobně vznikly nezávisle na sobě a položily tak základ dvěma odlišným přístupům – evropskému a americkému. Viz Halina Sendera MOHD YAKIN – Andreas TOTU,

v lingvistice, pracuje s pojmy signifiant a signifié, úplně tedy vypouští element pozorovatele, analyzuje pouze vztah označujícího a označovaného. Tento vztah pojímá jako nutně konvenční, nezávislý na jakémkoli přirozeném vztahu. Peircovo pojetí mezi označované a označující přidává ještě tzv. interpretanta – poznatek, který vzniká u interpretujícího subjektu.<sup>13</sup> Právě na Peircovo pojetí navazuje naše práce. Triadické chápání znaku umožňuje zkoumat a brát v potaz onen účinek, který znak na člověka má a chápat význam nejen jako statický vztah mezi formou a obsahem, ale jako dynamický proces interpretace. Tento model je vhodný právě pro „přirozené znaky“, jejichž význam se nevychýlí z konvencí, ale rozvíjí se v interakci mezi zkušeností, odkazovanou skutečností a čtenářovým výkladem. Peirce uznává arbitrárnost některých znaků, rozvádí ale také myšlenku, že některé znaky existují zcela přirozeně: jejich smysl je s označovaným pevně spjat a je automaticky chápán. Tyto znaky Peirce nazývá *Indexy* (bolest je indexem zranění apod). Odlišuje je tak od *Ikon*, tedy znaků vzniknuvších na základě vizuální podobnosti (obraz, mapa) a *Symbolů*, které jsou plně konvenční (písmeno, dopravní značka).

S termínem *přirozený znak* v současnosti v přednáškovém cyklu o raně křesťanském umění pracuje prof. Jan Royt, který s jeho pomocí analyzuje křesťanskou ikonografii a považuje ho za jeden z hlavních důvodů plyného přechodu umění římského v umění křesťanské. Právě proto se i my přikláníme k termínu *přirozený znak*, ne *index* – Jan Royt pomocí konceptu přirozeného znaku analyzuje velmi podobnou skupinu znaků jako tato práce. Se samotným zavedením termínu přirozené znakovosti pak spojujeme jméno skotského osvícence Thomase Reida. Právě na jeho práci navazuje Charles Sanders Peirce a rozpracovává jeho kategorizace znaku. Thomas Reid rozeznává, na rozdíl od Peirce, pouze dva hlavní druhy znaku – znak přirozený, čili ten, který existuje nezávisle na lidské konvenci, a znak uměle vytvořený.<sup>14</sup>

Pro lepší pochopení si představme tmavé mraky – ty jsou přirozeným znakem deště – člověk po několikátém zmoknutí pochopí, že právě tmavé nebe mu oznamuje přicházející déšť a tím skrze zkušenost odhaluje, jaký je mezi mrakem a deštěm vztah, přičemž tento vztah sám nevytváří. Cesta znaku je však v případě naší studie poněkud zajímavější, neboť se jeho význam posouvá a samotný znak obsahuje několik interpretačních rovin. Budeme totiž pracovat se znaky, které mají v archaické společnosti podtext přežití (obživy). Jsou proto chápány v kontextu zachování života vezdejšího: nedostatek znamená smrt. Právě tyto znaky bývají přeznačeny ve smyslu života věčného a stávají se náboženskými. Jsou tak díky obsažené

---

*The Semiotic Perspectives of Peirce and Saussure: A Brief Comparative Study*, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 155, 2014, s. 5.

13 Charles Sanders PEIRCE, *The essential Peirce*, druhý svazek, Bloomington 1998, s. 519 a Vladimír MATLACH, *Peircův triadický model znaku*, in: Kateřina Prokopová (ed.), *Encyklopedie lingvistiky*, Olomouc 2014.

14 Thomas REID, *Inquiry into the human mind: On the principles of common sense (Vol. 2)*, Edinburgh 2000, s. 177.

přirozené znakovosti velmi přístupné a pochopitelné, vychází-li recipient ze stejného prostředí, jako znak samotný. „Základovým“ znakem by mohl být například chléb. Po několika zážitcích naplnění žaludku, tedy splnění existenční potřeby a zachování života, může být ale chléb (či jakýkoli jiný zdroj obživy) asociován s životem a přežitím. Význam se přenese, aniž by si recipient tento přenos nutně uvědomoval a je pak logické, že se chléb stane součástí náboženských praktik. Náboženský narativ tak dostává další vrstvu. I proto je v ikonografii, nejen křesťanské, využíváno zdrojů obživy věřících (chléb, víno, olej atp.).<sup>15</sup>

Ohlasy teorie přirozeného znaku jsou k nalezení také v rámci francouzské historiografické školy Annales. Umberto Eco navazuje na Peircovu práci a nalézá jakousi syntézu mezi Peircovským a de Saussurovským pojetím v tzv. motivovaném znaku. Tvrdí, že zdánlivě arbitrární znaky mohou mít kořeny v lidské přirozenosti a naopak znaky, které se nám zdají přirozené, mohou být pouze naturalizovanými kulturními konvencemi.<sup>16</sup> Navíc představa naprostých protipólů, totiž se Saussurem anebo proti němu, je v zásadě mylná, neboť koncepce strukturalismu nutně neodporuje konceptu přirozeného znaku, naopak: jestliže znak chápeme jako něco, co významu nabývá pouze ve vztahu k ostatním znakům a vymezuje ho spíše to, čím není, než to, čím jest, můžeme dost dobře říci, že přirozený znak je chápán určitým způsobem právě proto, že se odlišuje od svého okolí. Pšenice je spojována s obživou právě proto, že mnoho dalších rostlin zrno neplodí a pšenice tak nutně existuje v kontrastu s nimi, had je negativním stvořením, protože mnoho dalších zvířat není člověku tolik nebezpečných a nemají schopnost ho uštknout. Kdyby tuto schopnost mělo každé zvíře, byla by buď přijata jako součást zvířecí podstaty, tedy jako neutrální vlastnost, případně by byla všechna zvířata vnímána jako stvoření nebezpečná, had by ale ztratil výsadní postavení jako ztělesnění zla.

Je samozřejmě otázkou, zda je výběr konkrétních znaků dle jediného kritéria (tedy jejich přirozenosti) korektním postupem, zda není příliš anachronický. Na kategorii znaku pohlíží tento přístup úplně jinak než samotný středověký člověk, který konkrétní znak vnímá vždy v úzkém vztahu k celku a dalším znakům a neustále pracuje s mnohoznačností, často radikálně protichůdnou.<sup>17</sup> Argumentem pro korektnost našeho postupu je pak právě ona přirozená vrstva znaku – mimolingvistické zakotvení – která dovoluje jaksí se oprostit od konkrétních vědomých

---

15 Je na místě odkázat také na mýty o původu některých vládnoucích dynastií (Přemyslovci, Piastovci...), v nichž hrají zásadní roli obdělávatelé půdy, tedy obstaravatelé obživy. Právě schopnost nakrmit – zajistit život – jim zajišťuje výsadní postavení ve společnosti a dává jim pravomoc vládnout. K tomu například Dušan TŘEŠTÍK, *Mýty kmene Čechů: (7.–10. století): tři studie ke „Starým pověstem českým“*, Praha 2003 a jeho výzkum zabývající se motivem posvátné orby v indoevropské tradici.

16 Massimo LEONE, *Indexes: Cultural Nature and Natural Culture*, *Rivista di Estetica* 76, 2021, s. 112–129.

17 Jacques LE GOFF – Jean-Claude SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, 4. vyd, Praha 2020, s. 777.

výkladů a snažit se znak analyzovat z pohledu životní potřeby, nikoli arbitrárních významů. Přirozená znakovost je navíc fenoménem, který je ze své podstaty lidské myslí vlastní, zavádí-li pro něj konkrétní termín či nikoli. Právě znak tak může být historikovi určitým prismatem, skrze nějž lze nahlížet historickou realitu – reflektuje určitou sociologickou a psychologickou situaci z níž plynou konkrétní zákonitosti a v níž se odehrávají historické události a situace. Mohou tak dodat tolik potřebný rámec, skrze který tuto unikátnost a neopakovatelnost historických událostí chápeme.

Z výše uvedených důvodů si pro prostředek analýzy vybíráme právě přirozenou znakovost. V první řadě jde o pokus vůbec tuto teorii aplikovat na historický text a zjistit, zda se dá použít jako vědecká metoda. Výskyt (nebo nepřítomnost) těchto znaků v různých částech textu dále může indikovat něco o původu nebo funkci daného úseku. Tyto znaky tvoří jakýsi most mezi textem a kulturní zkušeností.

Tato studie bude tedy legendu nahlížet z hlediska přirozeného znaku a jeho použití v textu – bude zkoumat roli znaků, které vznikají bez lidského úmyslu a jsou chápány v transcendentálním slova smyslu. Pokusí se probádat možnosti využití tohoto konceptu pro práci s historickým pramenem. Dále bude zkoumat, zda v konkrétních případech dochází k adaptaci biblických znaků<sup>18</sup> na středoevropské prostředí a zda se jedná o znaky v době vzniku rukopisu stále živé, či od svého předobrazu již izolované, tedy vyprázdněné. Práce tak umožní vhlédnout do myšlenkového světa středověkého člověka a popsat, v jakých vzájemných vztazích v něm existovaly určité pojmy. Tím lze mj. přispět k výzkumu středověkých mentalit.

Vývoj v chápání jednotlivých znaků bude zkoumán pomocí komparace jednotlivých rukopisných verzí – budeme sledovat případné odchylky a změny v interpretaci textu legendy. K tomuto postupu podněcuje především práce Petra Sommera *Začátky křesťanství v Čechách*,<sup>19</sup> v níž autor poukazuje na zajímavý fenomén – transformaci pohanského zvyku stavět nad pohřbeným dům či přístřešek ve stavbu kostelů nad mrtvým (zrovna tak, jak je kostel stavěn nad Ludmilou). Zmiňuje zde vývoj opisů Lex Salica, v němž se původní formulace „jestliže by někdo vyloupil mohyly nad mrtvým člověkem“ postupně komolila, neboť jí písaři v návaznost na vytrácení zvyku přestali rozumět.

Jak bylo zmíněno výše, text legendy je v různém rozsahu uchován ve čtrnácti manuskriptech. Ty byly pro přehlednost zaneseny do tabulky, viz přílohy – tabulka 1. Zkratky pro označení rukopisů, které používá Ludvíkovský<sup>20</sup> a dále přejímá

18 Pod pojmem biblický znak zde rozumíme motivy a obrazy, které se v biblických textech opakují a fungují jako významově nosné symboly (např. světlo, voda, pastýř). Vycházejí z kulturní zkušenosti starověkého Předního východu, ale skrze biblickou tradici byly přeneseny do křesťanského prostředí, kde se dále uplatnily v liturgii, ikonografii i teologickém výkladu.

19 Petr SOMMER, *Začátky křesťanství v Čechách*, Praha 2001.

20 J. LUDVÍKOVSKÝ, *Kristiánova legenda*, s. 105–106.

Ryba<sup>21</sup> či Třeštík,<sup>22</sup> byly pro přehlednost zachovány. Některé údaje (především místo uložení či zpřesnění datace) byly tam, kde je to možné, oproti údajům uváděným Ludvíkovským aktualizovány, aby odpovídaly nynější situaci.

Budeme pracovat s latinským textem a jeho překladem tak, jak je vydán v Ludvíkovské edici – tedy textem rukopisu Dražického, který legendu jako první z dochovaných opisů podává v celém jejím rozsahu. Využíváme také zde obsažené textové kritiky a aditivních poznatků Ryby a Martínkové. Pro značení umístění slov v textu využíváme opět Ludvíkovské edice, a to ve formátu *kapitola, řádek*.

Zdaleka znakově „nejzatíženějšími“ částmi legendy jsou kapitoly 1, tedy působení Metodějovo a Cyrilovo (zde do celkového počtu zahrnujeme také zmínky o včelách a medu, které ale níže vzhledem k omezenému rozsahu práce hlouběji neanalyzujeme), 2, tedy vyprávění věnující se Bořivojově vládě a křtu, a 6, popisující Václavovu výrobu vína a oplatek (která je obecně považována za alegorickou, tento vysoký výskyt přirozených znaků tedy není překvapením). Porovnání viz přílohy – tabulka 2.

#### OVCE, PASTÝŘ A STÁDO

**de creditis ovibus; prolog, 50;** užitek odevzdaný ze svěřených ovcí  
**oviculas Christo domino aggregaret; 6, 138;** ovečky stádu Krista Pána získal  
**pastor bonus cum grege; 7, 117;** dobrý pastýř se stádem  
**percutite pastorem et dispergentur oves gregis; 8, 23;** bijte pastýře a rozprchnou se ovce stáda

Motivem velmi častým a používaným je samozřejmě dobrý pastýř. Ovce znamená, nejen ve Středomoří a na Blízkém východě, zachování života vezdejšího a je snadné přeznačit ji ve smyslu zachování života věčného.

Téma dobrého pastýře, jak upozorňuje Jan Royt,<sup>23</sup> křesťanství přejímá primárně z tradice antické a hebrejské. Motiv pastýřské výchovy nebo setkání s pastýřem má v antice zásadní význam, zejména u hrdinů s královským nebo božským původem, kteří jsou ohroženi a odloženi, aby přežili – zmiňme Oidipa, Romula a Rema či Parida. Motiv je také velmi výrazný v bukolických románech a básních<sup>24</sup> – i zde je idealizované povolání pastýře propojeno s vlastnostmi krále, vůdce. Zmíněn musí být také Hermes Krioforos, v jehož případě došlo k přímému vývoji k postavě Kristově. Sám Ježíš se za pastýře označuje,<sup>25</sup> biskupská berla se vyvíjí přímo z berly

21 Bohumil RYBA, *Kronika Kristiánova s Hlediska Textové Kritiky*, Listy Filologické, 59(4/5), 1932, s. 112–121 a 237–245.

22 Dušan TŘEŠTÍK, *Počátky Přemyslovců*, Praha 1981, kapitola 6.

23 Frederik VELINSKÝ – Jan ROYT, *Obrazy z katakomb*, Planetárium, Český rozhlas, 2009. Dostupné z: <https://sever.rozhlas.cz/obrazy-z-katakomb-7794288> [náhled 14-12-2025].

24 Wolfgang ISER, *Fiktivní a imaginární: perspektivy literární antropologie*, překl. Miroslav Petříček, Praha 2017, s. 45.

25 Typicky Jan 10:11.

pastýřské, podobenství s ovečkami je velmi oblíbené – výčet by mohl ještě dlouho pokračovat.

V Kristiánově legendě pastýř navazuje přímo na Novozákonní tradici, role dobrého pastýře se přesouvá k postavě sv. Václava. Je zde možno demonstrovat sílu přirozené znakovosti. Ve všech případech použití v Kristiánově legendě byla formulace zachována a nedošlo k žádným změnám. Výjimkou je pouze šestá kapitola obou Universitních rukopisů, kde je slovesný tvar *aggregaret* – ve smyslu rozšiřování již existujícího společenství (doslova *stáda* – grex) o nové členy – nahrazen tvarem *congregaret* – pouhé svolávání již existujících věřících oveček, bez zisku nových. Význam je sice o něco posunut, nosná myšlenka ale zůstává. Bylo by samozřejmě chybné spojovat přesné zachování formulací pouze se silnou biblickou tradicí. Podobenství zahrnující ovce a pastýřská tematika v křesťanském kontextu samozřejmě přicházely do středoevropského prostředí, v němž ale byly, v pohanském slova smyslu, již dávno přítomné.<sup>26</sup> To reflektuje i Dušan Třeštík.<sup>27</sup> Dle skythské pověsti o původu *gens* mají z nebe spadnout předměty, mezi nimi také jho a pluh. Zvednout je dokáže pouze král – opět upozorníme na souvislost mezi panovníkem a obdávatelem půdy/zemědělcem. Třeštík tento mýtus o zlatých předmětech dovádí až ke společné indoevropské tradici. Tak významný zdroj obživy, jako je ovce a další zemědělská zvířata, zkrátka podléhal kultickým interpretacím i v prostředí pohanském. I díky tomu může docházet k tak hladkému přeznačení a přisvojení si výkladu znaku. V případě drahých olejů či oliv, ve středomořské tradici tak významných, o tom však na našem území nemůže být řeč.<sup>28</sup>

Přirozené zakořenění pastýřské symboliky v tradici, nejen té antické, je možné dokázat i využitím motivu ve Starém zákoně, a to bez významového posunu. Jedná se o znak živý, Kristiánem zachovaný v celé jeho šíři a hloubce.

26 První archeologické doklady domestikace ovcí klademe přibližně k roku 8 000 př.n.l. do oblasti Asie. S neolitickou revolucí probíhá proces domestikace také na našem území. Viz Miroslav MELKES, *Zemědělský rok ve středověku (archeologické nálezy zemědělského nářadí ve 13.–15. století na území ČR)*, bakalářská práce, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta 2013. K problematice archeologických ovčích nálezů také viz Emanuel PURKYNĚ, *O českých ovčích praehistorických. Kritická studie osteologická*, Sborník vědeckých ústavů zemědělských, svazek 19, číslo 2, Praha 1925.

27 D. TŘEŠTÍK, *Mýty kmene Čechů*, s. 46.

28 Zde upozorníme na husitské polemiky o svátosti pomazání – Mikuláš Biskupec z Pelhřimova sám konstatuje, že „protože díky přírodním podmínkám se v oněch končinách hojně vyskytuje olej prospěšný tělesnému zdraví, připomíná toto pomazání, ne že by onen olej působil na duši, nýbrž že modlitba, zbožným knězem pronášená, zprostředkuje někdy nemocné duši pomoc Boží. Neboť kdyby toto tělesné mazání bylo svátostí, za níž je teď vydáváno, Kristus a ostatní apoštolové nebyli by smlčeli, že byla vyhlášena a že je třeba ji vysluhovat“. Sám si tedy do jisté míry uvědomuje geografickou podmíněnost jistých prvků křesťanského obřadu. Mikuláš Biskupec z Pelhřimova, *Vyznání a obrana Táborů*, Praha 1972, s. 85.

**PASÁK SVINÍ****cum subulcis humotenus incubare; 2,33; s pasáky sviní na zemi seděti**

Dle legendy je jedním z faktorů, které přimějí Bořivoje ke křtu i strach ze sezení mezi pasáky prasat. Středověké prase se podobá spíše dnešnímu praseti divokému – je šedé až černé, s výraznými zuby. Nemůžeme tedy text interpretovat s myšlenkou dnešního růžového čuníka. Prase se sice vyskytuje v blízkosti lidských příbytků a je chováno, častokrát se ale pohybuje poměrně volně v lese. Domestikace probíhá jinak než např. u výše zmíněných ovcí. Možná i zde je možné dohlédnout k tak velkému symbolickému rozdílu mezi ovcí a prasetem. Nejen že prase, na rozdíl od ovce, poskytuje produkt jen za cenu své smrti, je také ale mnohem nebezpečnější. Je schopno někoho pokousat, v nejhorších případech dokonce sežrat dítě. Ač je tedy prase velmi oblíbené, a to v prostředí nejen střeoevropském, ale i antickém římském, vztah s ním není naprosto „bezproblémový“.<sup>29</sup> Již židovská tradice prase označuje za nečisté.<sup>30</sup> O prasatech se nepříznivě vyjadřuje i apoštol Petr, když o nich píše, že „Pes se vrací k tomu, co vyzvracel“ a „Umyté prase se znovu válí v blátě.“<sup>31</sup> I na základě tohoto biblického verše se rozvíjí chápání prasete jako alegorického hříšníka, který se odmítá kát a polepšit.<sup>32</sup> Jako hříšník je chápán i pasáček sviní. V legendě tedy existují dvě zdánlivě se překrývající roviny – Bořivoj je nazván nejen pohanem, ale také hříšníkem – i tak ale vnímáme jistou distinkci. Tato interpretace je dále umocňována tvrzením, že mezi pasáky bude sedět v mizerné, pokorné a podřízené poloze.

Jediná rukopisná odchylka je obsažena v rukopise Dražickém – došlo zde k vynechání písmene *h* a slovo *humotenus* se tak stalo slovem *umotenus*. Jedná se ale o písařskou chybu, neboť *umotenus* není existujícím latinským slovem. I *humotenus* je ale poměrně nezvyklým výrazem. Vyskytuje se velmi zřídka a je odvozen od slova *humus* (země) a přípony *-tenus* (ve významu „až po, do míry“). Následně slovo přejímají legendy vycházející z Kristiána jako *Diffudente sole*. Význam slova je zhruba: „až k zemi“, „až na zem“, „při zemi“, tedy obrazně „v pokorné/mizerné poloze“. I fakt, že Kristián toto slovo využil pro popis pasákovy polohy dokazuje, v jak špatném kontextu byl pasák sviní vnímán. To, že byl tento neologismus přejat i dalšími legendami, naznačuje, že byl tento výklad velmi dobře chápán a přijímán.

29 J. LE GOFF – J.-C. SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, s. 890.

30 Pavel ŠEVČÍK, *Svět zvířat v latinských legendách o českých světcích*, Brno 2011, s. 25.

31 2. Petrův 2:22.

32 Zuzana VAŘÁKOVÁ, *Užitková zvířata ve středověku. Zdroj obživy, pomocník i vznešený symbol: Hospodářská zvířata ve světle bohemikálních literárních pramenů 14. a 15. století*, Praha 2022, s. 67.



**SNOPY, PŠENICE A STODOLA KRISTOVA**

**multos Christi domini manipulos in horreo congregarat;** 1,51; mnoho snopů do stodoly Krista Pána shromáždili

**manipulos Christi in horreo ipsius aggregaverit;** 6,8; snopů do stodoly Kristovy nashromáždil

**in messis tempore;** 6,61; čas žní

**triticumque metens;** 6,65; a nažav pšenice

**pistor ipse et dux;** 6,67; jsa pekařem a vévodou v jedné osobě

Obilí, především pšenice, představuje přirozený znak díky své zásadní roli v dějinách lidské obživy a kultury. Jako jedna z nejstarších domestikovaných plodin se obilí stalo nejen základem stravy, ale i civilizace, přičemž jeho cyklický růst, zrání a sklizeň utvářely rytmus lidského života, práce a náboženského vnímání času. Chléb je tak víc než potravinou – je antropologickým předmětem, v němž se spojuje přirozené s kulturním. Sklizeň pak nabývá eschatologického rozměru: v biblické tradici je obraz žně často spojen s časem naplnění, soudu a rozlišení, kdy „zrno“ bude odděleno od „plev“. Slovo pšenice a sýpka se používá často společně: „Nechte, ať spolu roste obojí až do žně; a v čas žně řeknu žencům: Seberte nejprve plevel a svažte jej do otýpek k spálení, ale pšenici shromážděte do mé stodoly.“<sup>33</sup>

„Multos Christi domini manipulos in horreo congregarat“ Ludvíkovský překládá jako „mnoho snopů do stodoly Krista Pána shromáždil“. „Manipulos“ je možné přeložit jako snopy, v klasické latině se používal ve smyslu „vojáci“. Lze tedy vést polemiku o podprahovém motivu miles Christi, jež Kristián užívá i v jiných částech textu. Metoděj měl tedy shromáždit zástupy věřících (duchovní plody) do nebeského skladiště, tedy ke Kristu. Již bylo poukázáno na mytologické tendence spojovat s chlebodářstvím, tedy oráčstvím, původ dynastií a odvozovat odtud svůj nárok na moc. To tematizuje i Kristián, když Václava označuje slovy „pistor ipse et dux“.

Co se rukopisných variant týče, jedná se pouze o drobné odchylky formálního charakteru. V kapitole 6, řádek 8, se tak děje ve slově *aggregaverit* – rukopis K uvádí *aggregat*, rukopis T *aggregavit*. Tvary ostatních sloves ve větě zůstávají stejné.

Následkem je velmi mírný významový posun. *Aggregaverit* je možné přeložit jako futurum exactum (až *shromáždí* snopy Kristovy) či konjunktiv perfekta (*když shromáždil* snopy Kristovy). *Aggregat* je v indikativu přezenta 3. osoby jednotného čísla (*shromáždí* snopy Kristovy), *Aggregavit* v indikativu perfekta 3. osoby jednotného čísla (*shromáždil* snopy Kristovy). Ani tento mírný posun však nepřináší změnu v chápání znaku.

33 Matouš 13:30, dále např. Matouš 6:26, Joel 2:24, Joel 1:17.

## VÍNO

**botros carpens suisque illos manibus conterens urceoque infundens; 6,72;**  
hrozny trhal a vlastníma rukama je vymačkáváje, naléval víno

Víno je, mimo chléb, asi nejsilněji působícím přirozeným znakem s dlouhou historií. Jeho význam je velmi zatížen. Symbolická hodnota vychází z hlubokého zakotvení v každodenní zkušenosti člověka napříč mnoha kulturami. V tradičních společnostech, zejména ve Středomoří a na Blízkém východě,<sup>34</sup> bylo víno nedílnou součástí obživy a běžné stravy, často jako bezpečnější alternativa k vodě.<sup>35</sup> Jeho výživná, povzbuzující i konzervační funkce mu propůjčují existenciální závažnost, která přesahuje pouhou kulinární roli. Právě tato trvalá přítomnost vína v každodenním i rituálním životě umožňuje, aby se stalo nositelem hlubších významů.

Již kniha stvoření váže víno ke krvi – „Oděv svůj vypere ve víně, háv knížecí v krvi hroznů.“<sup>36</sup> Víno je krví hroznů, hrozny jsou věřícími lidmi. Víno je krví věřících a krví Páně.

Vztah krve a vína můžeme sledovat na několika rovinách. Tou první je samozřejmě rovina vizuální, obě substance jsou si velmi podobné. Isidor ze Sevilly o víně mluví (nejen) ve XX. knize svých Etymologií.<sup>37</sup> Dle Isidora se víno nazývá vínem (vinum), neboť se po jeho vypití žíly (vena) naplní krví. Vztah mezi vínem a krví je ale prominentní také v židovské tradici. Bylo součástí mnoha obětních obřadů a dalších rituálů.<sup>38</sup>

Je tedy důležité odpovědět si na otázku, v jakém kontextu víno používá Kristián. Nacházíme se v šesté kapitole, v níž kníže Václav pečce oplatky a vyrábí víno na znamení své zbožnosti a odevzdanosti Pánu. Je faktickým i duchovním hospodářem. Víno zde nabývá veskrze pozitivních významů – v legendě je explicitně uvedeno, že na hostinách Václav pije velmi střídme, vyhýbá se pitkám a v případě pochybení se náležitě kaje. Sklizeň hroznů a výroba nápoje zde má význam pokory, jedná se o rituál, který Václav vykonává, aby vyjádřil svou zbožnost. Sílu znaku opět dokazuje také fakt, že si všechny rukopisy navzájem rozumí – nedochází mezi nimi k žádným odchýlkám.

V Kristiánově užití se mísí několik významových rovin: sběr hroznů je typickým podobenstvím<sup>39</sup> a neznamená nic jiného než sběr nových věřících, oveček Páně. Starý zákon chápe jako vinici boží Izrael, Petrův universalismus ale pojem rozšiřuje

34 Dodd EMLYN, *Roman and Late Antique Wine Production in the Eastern Mediterranean A comparative archaeological study at Antiochia ad Cragum (Turkey) and Delos (Greece)*, Oxford 2020.

35 Gina HAMES, *Alcohol in World History*, Londýn 2010, s. 17.

36 Genesis 49:11.

37 Stephen BARNEY (ed.), Isidor ze Sevilly, *The Etymologies of Isidore of Seville*, Cambridge 2006, s. 397.

38 Např. Exodus 29:40 při udávání pravidel pro rod Áronův a obětiny: „A k prvnímu beránkovi též desetinu éfy bílé mouky zadělané čtvrtinou hínu vytlačeného oleje a jako úlitbu čtvrtinu hínu vína.“

39 Zjevení 14:17–20.

na všechno křesťanstvo. Sběr může být chápán též v apokalyptickém smyslu – předobrazem je již Starý zákon: „lis je plný, kádě přetéka“.<sup>40</sup> Třetím významem je víno jako krev Páně. Hranice mezi těmito významy se v textu stírají a na recipienta působí všechny najednou.

#### **PALMA**

**perhennitatis gloriosa palma;** 2,48; získal slavnou palmu věčnosti

**martyrii victorie palmam;** 3,116; vítěznou palmu mučednictví

**palmam martyrii cum ipsis sine fine percipere;** 4,38; palmu mučednictví s nimi na věky přijmouti

**martyrii exoptabat adipisci gloriae palmam;** 6,15; toužil dosáhnout palmy slávy mučednické

Palma je, již na první pohled, přirozeným znakem poměrně abnormálním. Jako strom přežívající v nehostinných podmínkách pouště či polopouště zosobňuje vitalitu, odolnost a požehnání. Její vzpřímený tvar, schopnost nést plody a růst v oázách z ní činí přirozený obraz útočiště a plodnosti. V biblické tradici i v antické symbolice je palma nositelkou významů vítězství, spravedlnosti a nesmrtelnosti. Palma tedy není přirozeným znakem v nutně fyziologickém či každodenním smyslu jako víno a chléb, ale v symbolicko-enviromentálním smyslu.

Případ palmy je ale pro nás o něco zajímavější než případy předchozí. Nejen, že se palma nevztahuje přímo k lidské obživě, ale je jako jediná vlastní pouze teplejším podnebím a ve střední Evropě se nevyskytuje. Jedná se tedy o znak, s jehož označováním neměl Kristián bezprostřední kontakt, minimálně ne do stejné míry, jako s ostatními označovány. Je ale možné spekulovat o ideji palmy v kolektivní indoevropské paměti – etnografické studie prokazují, že idea stromu života byla vlastní celé skupině Indoevropanů.<sup>41</sup> Nejstarší zobrazení stromu života, spojená s Babylonem a Asýrií,<sup>42</sup> jsou právě palmami (sic v neindoevropském prostředí). Židovskou vizuální tradici je, vzhledem k chybějícím vyobrazením mimo Dura Europos, poměrně těžké vysledovat. Víme ale, že palmu vnímali jako vznešený strom se všemi výše zmíněnými atributy – vzpomeňme Kristův příjezd do Jeruzaléma, při němž na něj židé mávali palmovými větvíčkami. Návaznost mezi řecko-římským světem a křesťanským myšlením je také nepopíratelná. Symbol palmy byl převzat společně s vítěznými věnci a římskými Victoriemi, důkazem budiž výskyt na raně křesťanských sarkofázích i pozdějších vyobrazeních. Pro raně křesťany se jednalo o symbol přítomný v každodenním životě.<sup>43</sup> Jen v bibli je palma zmíněna 42krát.

<sup>40</sup> Joel 4:13.

<sup>41</sup> Zofja AMEISENOWA, *The Tree of Life in Jewish Iconography*, Journal of the Warburg Institute 2(4), 1939, s. 326–45.

<sup>42</sup> Barbara Nevling PORTER, *Sacred Trees, Date Palms, and the Royal Persona of Ashurnasirpal II.* Journal of Near Eastern Studies 52(2), 1993, s. 129–39.

<sup>43</sup> George LECHLER, *The Tree of Life in Indo-European and Islamic Cultures*, Ars Islamica 4, 1937, s. 369–419.

Jako znamení vítězství, předávané úspěšným římským atletům, se v dobách křesťanství ikonograficky předává také světcům – na důkaz vítězství nad smrtí. Jako znak vítězství se však začne objevovat až v 5. století před Kristem v Řecku. Frank B. Tarbell ale dodává, že se mohlo jednat o navázání na starší, nezaznamenanou tradici.<sup>44</sup>

Kristián palmu používá čtyřikrát, vždy v kontextu zisku mučednictví. Ve všech případech palma vystupuje jako ustálené slovní spojení, které Kristián pravděpodobně znal z textů, které studoval, a z výtvarné tvorby. Za frází ale nemůžeme tušit další významové roviny, minimálně ne ve stejné intenzitě, jako v předchozích případech. Ostatní přirozené znaky, které Kristián používá, organicky zapadají do alegorické roviny, všechny zmínky o palmě z textu ale jaksi vystupují a nejsou do něj složitěji vpleteny.

Porovnejme způsob použití s legendami středomořské provenience, abychom dokázali, že je palma v prostřední střeoevropském opravdu znakem téměř vyprázdněným. De facto v Kristiánově současnosti – kolem roku 967, vzniká legenda *Passio sancti Pelagii martyris*, vyprávějící o córdobském chlapci Pelagioví, jenž odmítl konvertovat k Islámu a byl umučen.<sup>45</sup> V invokaci legendy se dočteme „Et quem nobiliter mundum cum-morte cruentum Vicisti, nitidam mercatus sanguine palmam“,<sup>46</sup> tedy „to vítězství, jímž jsi vznešeně přemohl krutý svět i smrt, a za cenu krve sis vydobyl zářivou palmu“. Všimněme si, že palma vystupuje bez přívlastku, autor nemusí vůbec specifikovat, že se jedná o palmu mučednickou. Celá pasáž působí mnohem obrazněji, motiv vítězství je tematizován silněji. Palma zde navíc opravdu figuruje v přímém kontrastu s pozemským světem plným krve a bolesti – jako místo klidu a odpočinku.

Druhým kontrastním příkladem vůči Kristiánovi může být *Vita Pauli primi eremitaie*, sepsaná sv. Jeronýmem v osmdesátých letech čtvrtého století. Pololegendární poustevník Pavel utíká před pronásledováním do pouště, kde se usazuje v jeskyni. Obživu mu zde zajišťuje palma, která vrhá příjemný stín a u jejího kmene vyvěrá ze země pramen vody. Z jejích listů si navíc Pavel zhotovuje oděv – ten je po Pavlově smrti předán poustevníku Antonínovi, který se tak stává Pavlovým pokračovatelem. Palma tedy hraje klíčovou roli v celém příběhu a je chápána hluboce symbolicky.<sup>47</sup>

44 Frank Bigelow TARBELL, *The Palm of Victory*, Classical Philology 3(3), 1908, s. 264–272.

45 Juan Antonio ESTÉVEZ SOLA, *Más Sobre La Pasión De San Pelayo*, Euphrosyne – Revista De Filología Clásica 45, 2017, s. 117–134.

46 *Passio Sancti Pelagii Martyris*. Documenta Catholica Omnia, MPL137. Sloupek 1096. Dostupné z: [https://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z\\_09301002\\_Hrorshitha\\_Gandersheimensis\\_Passio\\_Sancti\\_Pelagii\\_Martyris\\_MLT.pdf.html](https://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_09301002_Hrorshitha_Gandersheimensis_Passio_Sancti_Pelagii_Martyris_MLT.pdf.html) [náhled 14-12-2025].

47 Jiří ŠUBRT, *Narativní postupy v Jeronýmově Vita Pauli*, disertační práce, Praha 2007.

## Závěr

Na příkladu Kristiánovy legendy byly demonstrovány možnosti analýzy středověkého textu pomocí konceptu přirozeného znaku. Jejich studium je zajímavým směrem, kterým se může ubírat historikova práce. Východiska tohoto směru však byla touto prací spíše nastíněna – pro ještě relevantnější výsledky by bylo třeba velmi rozsáhlé komparativní studie pracující s legendami mnoha proveniencí, porovnávající vývoj užití přirozených znaků v delším časovém měřítku.

Kontrastní případ palmy, která je v porovnání s legendami středomořské provenience použita ve významově poměrně chudém smyslu, umožnil postavit znaky, které Kristián dobře znal a chápal, do opozice ke znaku, který mu byl mnohem vzdálenější. Nedochází sice přímo k adaptaci na středoevropské prostředí – palma zcela jistě není nahrazena třeba borovicí, můžeme si ale všimnout určitého vyprázdnění fráze – stává se pouze přejatým úslovím, které s sebou nenese významové hloubky.

Všechny ostatní případy jsou pro Kristiána stále aktuální a známé, nedochází tedy k zásadní změně v chápání. To je dokazováno i bezchybným přejímáním mezi jednotlivými rukopisy – nebyl to pouze Kristián, kdo znakům rozuměl, ale také ostatní písaři. Není ale možné určit, jak velkou roli v tomto faktu hrála skutečnost, že se jednalo o velmi častá slovní spojení. Podotkněme snad jen, že i slovo *humotenus* každý z písařů pochopil správně, i když jeho znalost nemohl zakládat na téměř žádném dalším textu. Všechny posuny jsou čistě gramatické, ne významové.

Důležitým poznatkem je také fakt, že změny v jednotlivých rukopisech (použití odlišných slov), se často nachází v oblasti *kolem* zkoumané pasáže – i to může svědčit o neobyčejné síle, kterou v sobě přirozené znaky nesly a stále nesou.

Všimněme si také, že poslední dvě kapitoly – tedy ty, a které reflektují de facto nedávnou Kristiánovu minulost a které mluví o nedávných zázracích, které měl Václav po smrti vykonat, neobsahují žádné prokazatelně přirozené znaky. Všechny přirozené znaky se vyskytují v prvních osmi kapitolách, u nichž předpokládáme, že je Kristián zpracovával na základě předlohy/předloh. Možným vysvětlením je, že chronologicky nejstarší části příběhu (příchod věrozvěstů, příběh o Bořivojovi a Ludmile, Václavovo mládí) měly více času „ukotvit se v paměti“ a vznikl delší narativní řetězec, který se postupně obohacoval a „mytologizoval“. Devátou a desátkou kapitolu autor zřejmě formuluje víc autorsky, popisně, proto přirozené znaky chybí. Toto zjištění může být nápomocné při textové kritice, neboť naznačuje místa, kde autor pravděpodobně přejímal z dalších zdrojů. Jakoukoli obecnou platnost by ale bylo opět třeba ověřit mnohem rozsáhlejším výzkumem.

## Přílohy

Tab. 1. Rukopis

| Rukopis                                           | Zkratka | Uložen                                   | Signatura | Datován                          | Umístění<br>Rozsah                               |
|---------------------------------------------------|---------|------------------------------------------|-----------|----------------------------------|--------------------------------------------------|
| Rajhradský breviář                                | FR      | Knihovna benediktinů<br>v Rajhradě       | R 387     | Pol. 12. století                 | 100 r – 101 v<br>4. kapitola                     |
| Pasionál<br>Heiligenkreuzský                      | FH      | Klášteří knihovna<br>Heiligenkreuz       | MS 11     | 1181–1200                        | 227 r – 227 v<br>4. kapitola                     |
| Böddecký rukopis                                  | B       | Univerzitní knihovna<br>Münster (zničen) | -         | předloha<br>z 12.století         | 86 r – 92 v<br>Prvních 6 kapitol                 |
| Rukopis Národní<br>knihovny ČR                    | FP      | NK ČR                                    | VI E 13   | druhá<br>polovina<br>12. století | 389 - 391<br>4. kapitola                         |
| Rukopis NK ČR<br>(Svatojiráský breviář)           | FP2     | NK ČR                                    | VI G 13   | Kolem 1200                       | 491 - 494<br>5. kapitola                         |
| Dražický rukopis<br>(Rukopis kapituly<br>pražské) | K       | Archiv<br>Pražského hradu                | G5        | 1329–1342                        | 24 v – 36 v                                      |
| Rukopis NK ČR                                     | U1      | NK ČR                                    | XII B2    | 1360–1380                        | 155 r – 167 r<br>Končí 8,38                      |
| Rukopis NK ČR                                     | T       | NK ČR                                    | XIX B 1   | 1366                             | 265 r – 276 v                                    |
| Rukopis NK ČR                                     | U2      | NK ČR                                    | VIII A 28 | Kolem 1400                       | 326 v – 336 r<br>Končí 8,38                      |
| Rukopis knihovny<br>Národního muzea               | FM      | Knihovna<br>Národního muzea              | XVI D11   | 1402                             | 8,40 - konec<br>8. kapitoly                      |
| Rukopis Slezské<br>univerzitní knihovny           | FO1     | Slezská univerzitní<br>knihovna          | RA 3      | 1467                             | 232 r - 232 v<br>Rozsah?                         |
| Breviář Rajhradský                                | FRAJ    | Moravská zemská<br>knihovna Brno         | 419       | 15. století                      | 87 r - 89 r<br>Rozsah?                           |
| Břevnovský rukopis<br>Kosmovy kroniky             | FB      | NK ČR                                    | F3        | 1585–1615                        | Vlepeno mezi folia 24 a 25<br>Zlomek 2. kapitoly |
| Acta Sanctorum                                    | FO      | Tiskem                                   | Tiskem    | 1668                             | 2. kapitola dělená<br>na 6 lekcí breviáře        |

Tab. 2. Textové varianty.

|      | <b>užitek odevzdaný ze svěřených ovcí<br/>pr,50<br/>de creditis ovibus</b>        | <b>mnoho snopů do stodoly Krista Pána<br/>shromáždili<br/>1,51<br/>multos Christi domini manipulos<br/>in horreo congregat</b> |
|------|-----------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| FR   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| FH   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| B    | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| FP   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| FP2  | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| K    | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| U1   | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| T    | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| U2   | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| FM   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| F01  | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| FRaj | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| F0   | X                                                                                 | beze změny                                                                                                                     |
| FB   | X                                                                                 | beze změny                                                                                                                     |
|      | <b>s pasáky sviní na zemi seděti<br/>2,33<br/>cum subulcis humotenus incubare</b> | <b>získal slavnou palmu věčnosti<br/>2,48<br/>perhennitatis gloriosa palma</b>                                                 |
| FR   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| FH   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| B    | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| FP   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| FP2  | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| K    | cum subulcis umotenus incubare                                                    | beze změny                                                                                                                     |
| U1   | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| T    | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| U2   | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| FM   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| F01  | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| FRaj | beze změny                                                                        | beze změny                                                                                                                     |
| F0   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |
| FB   | X                                                                                 | X                                                                                                                              |

|      | <b>vítěznou palmu mučednictví<br/>3,116<br/>martyrii victorie palmam</b>                                  | <b>palmu mučednictví s nimi na věky přijmouti<br/>4,38<br/>palmam martyrii cum ipsis sine fine percipere</b> |
|------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| FR   | X                                                                                                         | beze změny                                                                                                   |
| FH   | X                                                                                                         | beze změny                                                                                                   |
| B    | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| FP   | X                                                                                                         | beze změny                                                                                                   |
| FP2  | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| K    | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| U1   | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| T    | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| U2   | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| FM   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| F01  | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| FRaj | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| F0   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| FB   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
|      | <b>snopů do stodoly Kristovy nashromáždil<br/>6,8<br/>manipulos Christi in horreo ipsius aggregaverit</b> | <b>čas žní<br/>6,61<br/>in messis tempore</b>                                                                |
| FR   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| FH   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| B    | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| FP   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| FP2  | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| K    | manipulos Christi in horreo ipsius aggregat                                                               | beze změny                                                                                                   |
| U1   | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| T    | manipulos Christi in horreo ipsius aggregavit                                                             | beze změny                                                                                                   |
| U2   | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| FM   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| F01  | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| FRaj | beze změny                                                                                                | beze změny                                                                                                   |
| F0   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |
| FB   | X                                                                                                         | X                                                                                                            |



|      | <b>a nažav pšenice<br/>6,65<br/>triticumque metens</b>                                                                                           | <b>jsa pekařem a vévodou v jedné osobě<br/>6,67<br/>pistor ipse et dux</b> |
|------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|
| FR   | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
| FH   | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
| B    | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| FP   | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
| FP2  | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
| K    | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| U1   | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| T    | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| U2   | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| FM   | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
| F01  | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| FRaj | beze změny                                                                                                                                       | beze změny                                                                 |
| F0   | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
| FB   | X                                                                                                                                                | X                                                                          |
|      | <b>hrozný trhal vlastníma rukama je vymačkáváje, naléval víno<br/>6,72<br/>botros carpens suisque illos manibus conterens urceoque infundens</b> |                                                                            |
| FR   | X                                                                                                                                                |                                                                            |
| FH   | X                                                                                                                                                |                                                                            |
| B    | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| FP   | X                                                                                                                                                |                                                                            |
| FP2  | X                                                                                                                                                |                                                                            |
| K    | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| U1   | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| T    | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| U2   | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| FM   | X                                                                                                                                                |                                                                            |
| F01  | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| FRaj | beze změny                                                                                                                                       |                                                                            |
| F0   | X                                                                                                                                                |                                                                            |
| FB   | X                                                                                                                                                |                                                                            |

|      | <b>ovečky stádu Krista Pána získal<br/>6,138<br/>ovículas Christo domino aggregaret</b> | <b>toužil dosáhnout palmy slávy mučednické<br/>6,154<br/>martyrii exoptabat adipisci gloriae palmam</b>     |
|------|-----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| FR   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FH   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| B    | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| FP   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FP2  | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| K    | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| U1   | ovículas Christo domino congregaret                                                     | beze změny                                                                                                  |
| T    | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| U2   | ovículas Christo domino congregaret                                                     | beze změny                                                                                                  |
| FM   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| F01  | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| FRaj | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| F0   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FB   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
|      | <b>dobrá pastýř se stádem<br/>7,117<br/>pastor bonus cum grege</b>                      | <b>bijte pastýře a rozprchnou se ovce stáda<br/>8,23<br/>percutite pastorem et dispergentur oves gregis</b> |
| FR   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FH   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| B    | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FP   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FP2  | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| K    | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| U1   | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| T    | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| U2   | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| FM   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| F01  | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| FRaj | beze změny                                                                              | beze změny                                                                                                  |
| F0   | X                                                                                       | X                                                                                                           |
| FB   | X                                                                                       | X                                                                                                           |

**Resumé:**

This study explores the potential of natural sign analysis in historical research, using the *Legenda Christiani*. Drawing on the semiotic theories of Charles Sanders Peirce and Thomas Reid, the concept of the natural sign is defined and adapted for the needs of historical research. The analysis focuses on selected motifs from the legend – the shepherd and sheep, pigs, wine, bread, and the palm of martyrdom – interpreting them as signs that originate from human experience or survival and were recontextualized in a Christian framework.

Through comparison of preserved manuscript versions, the study traces the stability and evolution of these signs across textual transmission. Attention is paid to the ways in which some signs retained their full meaning in the Central European context (e.g., sheep, wine), while others (like the palm) were semantically impoverished due to geographic or cultural distance.

The study finds that textual variations tend to appear around, rather than within, passages containing strong natural signs. This suggests a high level of semantic stability and shared understanding among scribes. Furthermore, the final chapters of the legend – reflecting the author's recent past – are free of such natural signs. The research thus shows how natural signs could serve as indicators of textual inheritance.

**Ema Jandová** je studentkou prvního ročníku bakalářského studia na Ústavu historie FF UK. Specializuje se na kulturní dějiny.